

Cyllido Ysgol Pendalar ac Ysgol Hafod Lon

Ym mis Hydref 2010, ar gais y Cynulliad Cenedlaethol, cyhoeddodd Swyddfa Archwilio Cymru adroddiad ar “Y Defnydd o Adnoddau mewn Ysgolion Arbennig”. Roedd yr adroddiad yn cynnwys nifer o argymhellion i gynghorau Cymru gan gynnwys:

“Dylai cynghorau a'r ysgolion arbennig a gynhelir ganddynt gynnal adolygiadau sylfaenol o'r trefniadau ariannu ar gyfer disgyblion sydd wedi'u lleoli mewn ysgolion arbennig - gan ddefnyddio'r wybodaeth ddiweddaraf am anghenion cyfredol a chostau cymharol ar gyfer disgyblion o fewn yr awdurdod a'r tu allan iddo.”

Roedd yr adroddiad yn cyfeirio at yr unig ganllawiau sy'n bod ar gyllido ysgolion arbennig a gyflwynwyd gan y Swyddfa Gymreig mewn Cylchlythyr yn 1990 ond yn dwyn sylw at y newidiadau ers hynny:

“Dros yr 20 mlynedd ddiwethaf, bu cynnydd o ran difrifoldeb a chymhlethdod anghenion disgyblion sy'n mynychu ysgolion arbennig. O ganlyniad i effaith gyfunol y newidiadau hyn, nid yw'r sail a ddefnyddir i ddyrannu adnoddau i ysgolion arbennig mewn llawer o gynghorau yn briodol mwyach.”

Gyda'r adroddiad hwn fel sail beth ddylai Cyngor Gwynedd ei wneud?

Cymharu â chynghorau eraill

Yn sicr mae'r adroddiad yn argymhell y dylai Gwynedd gymharu â chynghorau eraill Cymru. Mae degau ar ddegau o dablau i'r diben hwn yn cael eu cyhoeddi'n flynyddol. Pe baem yn cychwyn drwy edrych ar un, sef y tabl sy'n rhestru'r arian y pen sy'n cael ei ddyrannu i ysgolion arbennig cynghorau Cymru yna byddai Gwynedd yn safle 15 allan o 22. Mae'r gymhariaeth hon a'r ffaith bod Gwynedd yn safle 3 allan o 22 yn y dyraniad i'r ysgolion cynradd yn rhoi lle i rai ddadlau bod ysgolion arbennig Gwynedd yn cael eu hariannu'n llai hael na'r ysgolion cynradd. Credaf y byddai eraill yn dadlau'r un mor gryf mai ymarferiad cwbl annheg yw cymharu ysgolion arbennig ag ysgolion cynradd gan fod yna gymaint o ysgolion cynradd bychan iawn yng Ngwynedd, ac yn y blaen, ac yn y blaen

Mae hyn yn codi cwestiwn sylfaenol sef: **Be ydy gwerth cymhariaeth os nad ydym yn gwbl argyhoeddedig ein bod yn cymharu tebyg efo tebyg?**

Rydw i o'r farn mai peth peryglus iawn yw cymharu heb yn gyntaf fynd i'r ymdrech i ddadansoddi **pob elfen** er mwyn sicrhau bod rhywun mewn gwirionedd yn cymharu tebyg efo tebyg.

Y ffordd orau i esbonio hyn yw drwy enghraifft - cymharu dwy ysgol gyfagos sef Ysgol y Bont, Ynys Môn ac Ysgol Pendalar, Gwynedd. Ar un olwg mae hon yn edrych yn gymhariaeth eithaf teg gan fod y ddwy ysgol oddeutu'r un maint a'r ddwy yn gysylltiedig â'r un Cydbwyllgor Addysg Arbennig.

Rhestraf ychydig o ffeithiau ar ystadegau oedd yn bodoli yn 2011:

Mae Ysgol y Bont yn derbyn mwy o gyllid y pen nag Ysgol Pendalar. Ydy hyn yn gyfystyr â bod Ynys Môn yn cyllido addysg arbennig yn fwy hael na Gwynedd?

Mae disgyblion Ysgol Pendalar yn cael eu cyllido ar sail 5 band: 1,1,2,4,5. Lleolir y cyfan o'r disgyblion ar y 3 band canol.*

Mae disgyblion Ysgol y Bont yn cael eu cyllido ar sail 3 band: D,D,C. Lleolir y cyfan o'r disgyblion ar y 2 fand uchaf.*

*Gan fod y bandiau uchaf yn denu mwy o gyllid, mae **lleoliad** disgyblion Ysgol y Bont yn denu mwy o gyllid na **lleoliad** disgyblion Ysgol Pendalar.*

Be baem yn lleoli disgyblion Ysgol Pendalar fel y lleolir disgyblion Ysgol y Bont yna byddai disgyblion Ysgol Pendalar yn derbyn mwy o gyllid y pen na disgyblion Ysgol y Bont.

*Felly nid mater o **haelioni mewn cyllido** sy'n gyfrifol am y gwahaniaeth rhwng y ddwy ysgol ond mater o **osod ar fand**.*

O ystyried bod y ddwy ysgol yn dod o dan ambarél yr un Cydbwyllgor ni fyddai'n taro rhywun bod gwahaniaeth sylweddol yn y dull o fandio disgyblion yn bodoli ac ni fyddai'n amlwg mai hyn yn unig sy'n gyfrifol am y gwahaniaeth yn y cyllido. Er bod y ddwy ysgol yn arwynebol debyg nid ydym, yn cymharu tebyg efo tebyg wrth ystyried cyllido

Mae cymharu ag ysgolion mewn awdurdodau pell a dieithr yn fwy o broblem. Yn yr adroddiad argymhellir bod ymarfer dda gan Gyngor Caerffili yn y modd y maent yn cyllido

ysgol arbennig Trinity Fields. Ond os aiff rhywun dan groen y dull cyllido hwnnw, mae'n amlwg bod y dull cyllido newydd wedi ei ffurfio i gynhyrchu'r un swm ag oedd yr hen ddull yn ei gynhyrchu. Yng Nghaerffili, swm o arian nid anghenion y disgyblion sydd wedi cynhyrchu'r adnoddau. O ganlyniad nid oes dim y gellir ei drosglwyddo'n absoliwt i ysgol arall mewn awdurdod arall.

Os nad oes gwerth gwirioneddol mewn cymharu ag awdurdodau eraill - ac mae adroddiad Swyddfa Archwilio Cymru yn feirniadol iawn o ansawdd y wybodaeth a drosglwyddir gan gynghorau lleol i'r Cynulliad Cenedlaethol - **ar ba sail y mae dod i gasgliad bod Cyngor Gwynedd yn cyllido ysgolion arbennig y sir yn deg neu'n annheg?**

Model Cyllido

Yn 1990 cyhoeddodd y Swyddfa Gymreig Gylchlythyr 58/90 yn dwyn y teitl "Staffio ar gyfer Disgyblion ag Anghenion Addysgol Arbennig". Fel y nodwyd eisoes dyma'r unig ganllaw staffio sy'n bodoli ac mae llawer o newidiadau wedi digwydd ers hynny - daeth Rheolaeth Leol Ysgolion a Chwricwlwm Cenedlaethol i enwi dau. Serch hynny dyma'r unig sail genedlaethol wrthrychol sydd gennym sy'n ceisio cyfarfod ag anghenion disgyblion mewn ysgolion arbennig. Felly cwestiwn teg i'w ofyn ydy: A ydy Ysgol Pendalar yn derbyn yr adnoddau staffio yn 2011 a argymhellwyd gan y Swyddfa Gymreig yn 1990?

Dyma dabl sy'n dangos sawl athro a sawl cymhorthydd (CCD) y byddai model sylfaenol 1990 wedi ei gynhyrchu ar gyfer Ysgol Pendalar **yn seiliedig ar 76 lle**.

Pendalar							
Anawsterau		Disgyblion		Cymh. Athro	Athrawon	Cymh. CCD	CCD
Difrifol Luosog	C	24.74		0.2	4.948	0.3	7.422
	U	16.79		0.2	3.358	0.3	5.037
Cyfathrebu Dwys	C	8.84		0.18	1.5912	0.18	1.5912
	U	12.37		0.18	2.2266	0.1	1.237
Datblygiadol Dwys	C	2.65		0.13	0.3445	0.13	0.3445
	U	10.61		0.13	1.3793	0.13	1.3793
		76			13.8476		17.011
Staff Cyfredol (2011)					11		27.5
Wedi addasu (ar 2:1)					13.85		21.8

A derbyn bod cost 2 Gymhorthydd yn cyfateb yn fras i 1 Athro, gellir addasu'r staffio cyfredol i 13.85 athro a 21.8 Cymhorthydd. Mae'r tabl yn dangos bod staffio cyfredol Ysgol Pendalar tua 4.8 Cymhorthydd yn well na'r staffio a argymhellwyd yn 1990.

Mae'r model cyllido hwn yn dilyn y patrwm:

Nifer disgyblion → Nifer Athrawon + Cymhorthyddion → Cyllid

Yn gyfredol mae ysgolion arbennig Gwynedd yn cael eu cyllido ar y patrwm:

Nifer disgyblion → Cyllid

(Mae'n bur debyg bod y patrwm hwn wedi ei sefydlu amser maith yn ôl ar nifer athrawon a nifer cymhorthyddion ond bellach nid yw'r cysylltiad yn amlwg.)

Credaf fod angen i bob cynllun cyllido gyfeirio at y **ddarpariaeth** sy'n sail i'r cynllun hwnnw. Heb wneud hyn mae'n anodd iawn cynnal deialog ystyrlon rhwng cyngor ac ysgol pan drafodir cyllido.

Ychwanegiadau i'r model sylfaenol a awgrymwyd yn 1990

Mae Cylchlythyr 58/90 hefyd yn argymhell y dylid ychwanegu at y model staffio uchod pan:

1. mae gan y disgybl gyfuniad o anawsterau
2. mae disgybl dan 6 oed
3. mae disgybl rhwng 14 a 16 oed
4. mae disgybl dros 16 oed ar gyfer gweithgareddau all-ysgol
5. mae'n rhaid rhyddhau athrawon i ddyletswyddau all-ysgol

Y cwestiwn ydy sut mae rhywun yn mynd ati i fesur yr ychwanegiadau sy'n haeddiannol yn 2012? Does dim dwywaith y byddai hyn yn golygu gorchwyl manwl a dyrys iawn. Efallai y byddai'n fwy ymarferol ar hyn o bryd i dderbyn ychwanegiadau bras ar sail profiad mewn sectorau eraill e.e. cynradd ac uwchradd.

Ychwanegiad 1: Gellir cyfarfod hyn drwy ddefnyddio'r gymhareb sy'n bodoli'n gyfredol rhwng Band 1 a Band 1*, sef 125%, i sefydlu band Difrifol Eithriadol fel band newydd yn y model. Byddai staffio Ysgol Hafod Lon (**42 lle**) ar fodel 58/90 fel a ganlyn:

Hafod Lon						
Anawsterau		Disgyblion	Cymh. Athro	Athrawon	Cymh. CCD	CCD
Difrifol Eithriadol	C	0	0.25	0	0.375	0
	U	3	0.25	0.75	0.375	1.125
Difrifol Luosog	C	4	0.2	0.8	0.3	1.2
	U	8	0.2	1.6	0.3	2.4
Cyfathrebu Dwys	C	6	0.18	1.08	0.18	1.08
	U	4	0.18	0.72	0.1	0.4
Datblygiadol Dwys	C	7	0.13	0.91	0.13	0.91
	U	10	0.13	1.3	0.13	1.3
		42		7.16		8.42
Staff Cyfredol (2011)				6.00		13.00
Wedi addasu (ar 2:1)				7.16		10.68

Gwelir bod staffio Ysgol Hafod Lon ym Medi 2012 yn 2.27 cymhorthydd yn well nag argymhelliad 1990.

Ychwanegiadau 2,3 a 4. Yn y sector cynradd, mae tua 10% yn fwy yn cael ei ddyrannu i gyllido disgyblion “meithrin a derbyn” o’u cymharu â disgyblion CA1 a CA2. Gellir cynnwys y ffactor hwn yn y model staffio. Hefyd gellir ychwanegu canran debyg at ddisgyblion CA5 o’u cymharu â CA3 a CA4. Byddai hyn yn cyfarfod ag “ychwanegiad 2 a 4”. Nid oes lle i gredu y gellir cyfiawnhau “ychwanegiad 3” gan nad oes fawr o wahaniaeth bellach yn y ddarpariaeth rhwng disgyblion CA3 a disgyblion CA4 mewn ysgolion arbennig 3 – 19.

Wrth dderbyn yr ychwanegiadau hyn byddai staffio’r ddwy ysgol fel a ganlyn:

Pendalar						
Anawsterau		Disgyblion	Cymh. Athro	Athrawon	Cymh.CD	CCD
Difrifol Luosog	C	24.74	0.20625	5.10	0.309375	7.66
	U	16.79	0.20625	3.46	0.309375	5.19
Cyfathrebu Dwys	C	8.84	0.185625	1.64	0.185625	1.64
	U	12.37	0.185625	2.30	0.103125	1.28
Datblygiadol Dwys	C	2.65	0.1340625	0.36	0.1340625	0.36
	U	10.60	0.1340625	1.42	0.1340625	1.42
		76.00		14.28		17.54
Staff Cyfredol (2011)				11.00		27.50
Wedi addasu (ar 2:1)				14.28		20.94

Hafod Lon						
Anawsterau		Disgyblion	Cymh. Athro	Athrawon	Cymh. CCD	CCD
Difrifol Eithriadol	C	0	0.2578125	0.00	0.38671875	0.00
	U	3	0.2578125	0.77	0.38671875	1.16
Difrifol Luosog	C	4	0.20625	0.83	0.309375	1.24
	U	8	0.20625	1.65	0.309375	2.48
Cyfathrebu Dwys	C	6	0.185625	1.11	0.185625	1.11
	U	4	0.185625	0.74	0.103125	0.41
Datblygiadol Dwys	C	7	0.1340625	0.94	0.1340625	0.94
	U	10	0.1340625	1.34	0.1340625	1.34
		42		7.38		8.68
Staff Cyfredol (2011)				6.00		13.00
Wedi addasu (ar 2:1)				7.38		10.24

Mae Ysgol Pendalar 3.40 cymhorthydd yn well allan ac Ysgol Hafod Lon 1.56 cymhorthydd.

Ychwanegiad 5 a hyfforddi staff

Ers 1990, mae nifer o grantiau hyfforddiant wedi eu creu ac o ganlyniad nid yw “ychwanegiad 5” mor berthnasol heddiw ag yr oedd pan gyhoeddwyd Cylchlythyr 58/90.

Serch hynny mae'r galw am hyfforddiant arbenigol i staff ysgolion arbennig wedi cynyddu a bellach mae nifer o'r cyrsiau yn all-sirol gyda ffioedd costus.

Nid oes patrwm sefydlog i'r cyrsiau hyn a gallant amrywio o flwyddyn i flwyddyn gydag ambell i gwrs yn gwrs 5 diwrnod gyda ffi o £2000.

Nid yw'n arferol i gynnwys cyllid ar gyfer hyfforddiant yn yr arian a ddyrennir i ysgolion ond yn hytrach ei gynnwys yn y cyllid a gedwir yn ganolog gan y cyngor. Ar hyn o bryd mae ysgolion Pendalar a Hafod Lon yn talu am nifer o gyrsiau hyfforddi allan o gronfeydd annibynnol yn yr ysgolion.

Mae angen adolygu hyn a sefydlu polisi clir.

Ychwanegiadau eraill rhwng 1990 a 2011

Ar y dechrau cyfeiriwyd at y dyfyniad hwn o adroddiad Swyddfa Archwilio Cymru:

“Dros yr 20 mlynedd ddiwethaf, bu cynnydd o ran difrifoldeb a chymhlethdod anghenion disgyblion sy'n mynychu ysgolion arbennig. O ganlyniad i effaith gyfunol y newidiadau hyn, nid yw'r sail a ddefnyddir i ddyrannu adnoddau i ysgolion arbennig mewn llawer o gynghorau yn briodol mwyach.”

Sut mae cynnwys hyn? Credaf fod lle i ddadlau bod y newid hwn yn cael ei gydnabod yn y rhyddid sy'n bod yn gyfredol i symud disgyblion ar y bandiau. Wrth ychwanegu'r band **“Difrifol Eithriadol”** at y bandiau credaf y byddai'n deg dweud na fydd y dyfyniad uchod yn berthnasol i Gyngor Gwynedd.

Wrth gyfeirio at Gylchlythyr 58/90, mae adroddiad Swyddfa Archwilio Cymru yn cyfeirio at y newidiadau sydd wedi dod i rym ers 1990. Cyfeiriwyd at ddau newid eisoes sef Rheolaeth Leol Ysgolion a'r Cwricwlwm Cenedlaethol. Yn y sector cynradd, mae'r ddau newid hwn wedi esgor ar ddau drefniant yn yr ysgolion sef cydnabod y dylid ychwanegu at staffio ysgol gynradd fel a ganlyn:

Rheolaeth: ychwanegu 10% (sy'n rhyddhau Pennaeth etc.)

Cynllunio, Paratoi ac Asesu (CPA): ychwanegu 10%

Credaf ei bod yn deg i drosglwyddo hyn i'r ysgolion arbennig sef **ychwanegu 10% Rheolaeth a 10% CPA i'r model cyllido.**

Ar hyn o bryd nid yw ysgolion arbennig Gwynedd yn cael eu cyllido ar sail cyflog cyfartalog yr ysgol. Mae ysgolion cynradd y sir yn cael eu cyllido yn trwy'r dull hwn. Credaf y dylid mabwysiadu hyn yn yr ysgolion arbennig sef **cyllido ar sail cyflog cyfartalog yr ysgol.**

O dderbyn hyn byddai angen **creu model staffio i'r ddwy ysgol h.y. sawl pennaeth cynorthwyol, amrediad lwfansau i athrawon, a sawl cymhorthydd ar lefelau 1, 2, 3 a 4.** Os defnyddir cyflog cyfartalog yn sail i'r cyllido yna rhaid derbyn y **bydd angen i ysgolion roi ystyriaeth fanwl i'r model staffio wrth wneud penderfyniadau ar gyflogau'r staff.**

Ffactor ysgol fechan

Mae Cylchlythyr 58/90 yn dwyn sylw at hyn: "Dylai staffio gymryd i ystyriaeth broblemau'r ysgolion arbennig lleiaf." Yn y sector cynradd byddai gwahaniaeth sylweddol (tua 10%) rhwng cyllid staffio ysgol gyda 42 o ddisgyblion o'i gymharu ag ysgol gyda 76 disgybl. Credaf na fyddai'n deg i drosglwyddo cymhareb gyffelyb o'r cynradd i'r sector arbennig gan fod maint dosbarthiadau mewn ysgolion arbennig gymaint yn llai. Serch hynny, dylid cydnabod ffactor maint yn y cyllido. Awgrymaf y dylai model staffio Ysgol Hafod Lon ddangos **ychwanegiad o 5%** ar y model staffio.

Goblygiadau cyllidol yr holl ychwanegiadau

Mae'r holl ychwanegiadau wedi eu cynnwys yn y tablau canlynol. Mae'r costau wedi eu sylfaenu ar gost gyfartalog athro o £45,000 a chost gyfartalog cymhorthydd o £21,200.

**Nodyn. Os yw ysgol ar hyn o bryd yn cyflogi staff ar lwfansau/graddfeydd sydd ar gyfartaledd yn uwch na'r hyn a argymhellir yn y model yna bydd y cyfansymiau isod ychydig yn llai. Ar y llaw arall os yw lwfansau/graddfeydd yr ysgol yn llai na'r model yna bydd y cyfansymiau ychydig yn fwy.*

Pendalar						
Anawsterau		Disgyblion	Cymh. Athro	Athrawon	Cymh. CCD	CCD
Difrifol Luosog	C	24.74	0.20625	5.10	0.309375	7.66
	U	16.79	0.20625	3.46	0.309375	5.19
Cyfathrebu Dwys	C	8.84	0.185625	1.64	0.185625	1.64
	U	12.37	0.185625	2.30	0.103125	1.28
Datblygiadol Dwys	C	2.65	0.1340625	0.36	0.1340625	0.36
	U	10.60	0.1340625	1.42	0.1340625	1.42
		76.00		14.28		17.54
20% Rheoli a CPA				17.14		17.54
Staff Cyfredol (2011)				11.00		27.50
Ychwanegiadau				6.14		-9.96
Cost ychwanegol				£276,137		-£211,152

Cost ychwanegol mabwysiadu'r model i Ysgol Pendalar fyddai **tua £64,985** (gweler *Nodyn uchod).

Hafod Lon						
Anawsterau	Disgyblion		Cymh. Athro	Athrawon	Cymh. CCD	CCD
Difrifol Eithriadol	C	0	0.2578125	0.00	0.3867188	0.00
	U	3	0.2578125	0.77	0.3867188	1.16
Difrifol Luosog	C	4	0.20625	0.83	0.309375	1.24
	U	8	0.20625	1.65	0.309375	2.48
Cyfathrebu Dwys	C	6	0.185625	1.11	0.185625	1.11
	U	4	0.185625	0.74	0.103125	0.41
Datblygiadol Dwys	C	7	0.1340625	0.94	0.1340625	0.94
	U	10	0.1340625	1.34	0.1340625	1.34
		42		7.38		8.68
5% ffactor maint				7.75		9.11
20% Rheoli a CPA				9.30		9.11
Staff Cyfredol (2011)				6.00		13.00
Ychwanegiadau				3.30		-3.89
Cost ychwanegol				£148,659		-£82,468

Cost ychwanegol mabwysiadu'r model i Ysgol Hafod Lon fyddai **tua £66,191**

Sail y model

Mae'r model yn seiliedig ar gyllido nifer o **lefydd** yn yr ysgolion. Dyma hefyd sail y cyllido cyfredol ac er bod hyn yn cael ei adolygu bob blwyddyn nid yw'r drefn o ddangos y cysylltiad rhwng nifer y **disgyblion ar adeg benodol** a'r nifer o **lefydd** yn ymddangos yn gyson nac yn glir.

Y dyfodol

Mae Cylchlythyr 58/90 yn datgan mai "man cychwyn yn unig" ydy'r model staffio.

Er yr ymgais i ddiweddarau ac ychwanegu at y model, rhaid cydnabod mai sefydlu "man cychwyn arall" yn unig sydd wedi ei gyflawni yn yr adroddiad hwn.

Mae model 1990 yn ei hanfod yn argymhell y dylai ysgol arbennig gyflogi tua 25% yn fwy o gymhorthyddion nag o athrawon. Mae ysgolion arbennig Gwynedd yn 2011-12 yn cyflogi dwywaith cymaint o gymhorthyddion ag o athrawon ac mae perffaith ryddid iddynt gynnal y patrwm hwn i'r dyfodol. Nid oes cysondeb ar y gymhareb athro/cymhorthydd drwy'r wlad. Mae rhai ysgolion yn ffafrio athrawon, eraill yn ffafrio cymhorthyddion. Dyma faes diddorol iawn i gynnal trafodaeth i'r dyfodol.